

Reacties

In het vorige nummer publiceerden we een artikel van Ivo Kuypers en Etienne Lemmens over de opleidingen tot kunstmanager (Boekmancahier 33, pp. 263-280). Dit heeft tot drie reacties geleid. Joop Visser meent dat het artikel te veel berust op meningen van mensen uit de praktijk. Daardoor ontstaat de indruk dat de universitaire opleidingen alleen maar voor de arbeidsmarkt opleiden; terwijl uit cijfers blijkt dat studenten veel breder zijn gemotiveerd.

Bram Kempers meent dat in de discussie over de kunstmanagement-opleidingen de universiteit wordt miskend en haar prestatie en traditie schromelijk worden onderschat. In zijn hartenkreet probeert hij een en ander recht te zetten. Maar dit deed weer redacteur Bart Hofstede ontbranden, die stelt dat de universiteit er niet is voor even zo hoogdravende als stoffige idealen. De academie moet geen liefde voor de kunst maar kritische instincten, kennis en ethisch besef bijbrengen.

Universitaire opleidingen in de cultuursector zijn geen beroepsopleidingen

Joop Visser In het vorige nummer hielden Ivo Kuypers en Etienne Lemmens de kunstmanagementopleidingen aan Nederlandse HBO- en WO-instellingen tegen het licht, met als centraal thema de problematische relatie tussen opleiding en praktijk. Is er voor de kunst- en cultuursector wel een managementopleiding nodig? Blijft ervaring niet de beste opleiding? Instellingen in de kunstsector hebben mensen nodig die in staat zijn een artistiek beleid en een artistiek programma te ontwikkelen én die tegelijk over de kwaliteiten beschikken zakelijk en doeltreffend leiding te geven. Veelzijdige persoonlijkheden dus met meervoudige kwaliteiten. Dat soort mensen is toch niet op te leiden!

Allemaal vragen en uitspraken die werden opgetekend uit de monden van min of meer bekende figuren uit de wereld van de kunst. Diezelfde scepsis, diezelfde vragen ontmoette ik bij mijn rondgang langs de kunstinstellingen ter voorbereiding van de Rotterdamse studierichting, ongeveer tien jaar geleden. Ze zijn in grote lijn voorspelbaar. De geïnterviewden vervullen hun functie (naar mag worden aangenomen) op een goed niveau en tot grote tevredenheid. Niet voor niets behoren zij tot de spraakmakers. Zonder de professionele opleiding over het nut waarvan hun oordeel wordt gevraagd, hebben zij hun huidige positie bereikt en voeren zij hun werkzaamheden uit. Ervaring als leerschool. Daarbij realiseren zij zich waarschijnlijk onvoldoende dat de nieuwe opleidingen niet opleiden voor de hun vertrouwde functies als directeur, conservator en administrateur, maar meer voor functies in de sfeer van marketing, beleid en public relations. Bovendien blijken zij managementopleidingen veelvuldig met vaardigheidstrainingen te vereenzelvigen.

Te veel meningen, te weinig cijfers

Door het grote belang dat de schrijvers hechten

aan het oordeel van *opinion leaders* en mindere goden uit het veld, doen zij de kunst- en cultuuropleidingen ernstig te kort. Hun onderzoeksmethode resulteert in een conservatief-kritische beoordeling van de opleidingen, omdat de aansluiting op de huidige arbeidsmarkt het enige criterium lijkt te zijn. De kunst- en cultuursector fungeert als maatstaf voor de kwaliteit van de kunst- en cultuuropleidingen, terwijl de omgekeerde relatie - de opleidingen zijn verantwoordelijk voor de kwaliteit van het veld - een juister uitgangspunt zou zijn.

Dat laatste geldt in ieder geval voor de universitaire opleidingen in de kunst- en cultuursector. Door deze opleidingen als beroepsopleidingen te benaderen geven de schrijvers een verkeerde voorstelling van zaken. Op basis van empirische gegevens is vast te stellen dat universitaire opleidingen niet alleen in pretentie, maar ook in praktijk brede wetenschappelijke opleidingen vormen waarin studenten tevens de gelegenheid wordt geboden tot beroepsoriëntatie. Juist omdat empirische onderbouwing van uitspraken over studentenkeuzen een schaars goed is, lijkt het me zinvol de beschikbare cijfers te presenteren. Ook al zijn onderstaande gegevens toevallig verzameld ten behoeve van de uitreiking van de honderdste bul van de Rotterdamse opleiding Kunst- en Cultuurwetenschappen, en al hebben ze betrekking op die honderd afgestudeerden, toch neem ik aan dat het beeld dat eruit oprijst evenzeer van toepassing is voor de andere universitaire kunst- en cultuuropleidingen.

Studenten kiezen breed

Hoewel het beroepsperspectief voor de huidige studentengeneratie een belangrijk motief is, laten lang niet alle studenten hun studiekeuze daardoor bepalen. Zo kiest bijna 40 procent van de studenten het breedst geformuleerde terrein van de 'Algemene vraagstukken van Kunst en

Cultuur'. De andere twee afstudeermogelijkheden, 'Culturele Industrie' en 'Kunstwereld', worden door respectievelijk 25 procent en 36 procent van de studenten gekozen.

Ook bij de keuze van de scriptieonderwerpen vinden we die veronderstelde strikte beroepsgerichtheid niet. Een aanzienlijk aantal (30 procent) heeft een zeer algemene vraagstelling en die niet onder te brengen is bij een bepaalde kunstsector. Elf van deze dertig scripties begeven zich op het terrein van de kunstfilosofie, -theorie of methodologie. Van de scripties die wel een concrete kunstsector tot onderwerp hebben, richt slechts een beperkt gedeelte zich op vraagstukken van beleid en management.

De meest sprekende gegevens betreffen de voorbereiding op de arbeidsmarkt door middel van vakken als management, beleid en media. In het totaal van het studieprogramma beslaat dit onderdeel slechts 30 van de te behalen 188 studiepunten oftewel 16 procent. Bovendien kenmerkt de inhoud van een toepassingsgebied zich niet door een training in vaardigheden, maar door een aanbod van theorieën en onderzoeksmethoden die relevant zijn. Opvallend nu is dat 28 procent van de studenten in het geheel geen toepassingsgebied kiest. Van de overige 72 procent kiest 43 procent voor management, 17 procent voor voorlichting/media, 10 procent voor beleid en 2 procent voor het economisch-juridische toepassingsgebied.

De vraag waar de afgestudeerden terecht komen, is helaas niet te beantwoorden omdat de beschikbare gegevens hiervoor te beperkt zijn. Minstens zes afgestudeerden zijn verder gegaan met wetenschappelijk onderzoek, en uit de cijfers blijkt dat de kunst- en cultuursector niet de enige arbeidsmarkt is voor de afgestudeerden.

Universitaire opleidingen op het terrein van kunst- en cultuur hebben niet de pretentie

beroepsopleidingen te zijn. Dit ligt vast in de academische eindtermen. Dat ze ook op basis van de praktijk niet als kunstmanagementopleiding functioneren, zoals het artikel suggereert, tonen bovenstaande cijfers duidelijk aan. Universitaire opleidingen zijn primair gericht op het ontwikkelen van een vermogen tot abstraheren en reflecteren, en op een gedegen kennismaking met wetenschappelijke theorieën en onderzoeksmethoden. De kunst- en cultuursector heeft niet alleen behoefte aan afgestudeerden met een dergelijke bagage, ze heeft er ook recht op. Het wetenschappelijk onderzoek, verricht door studenten en staf, is bovendien onmisbaar voor de kwaliteit van de sector.

Bibliografische gegevens

Visser, J. (1997) 'Universitaire opleidingen in de cultuursector zijn geen beroepsopleidingen'. In: *Boekmancahier*, jrg. 9, nr. 34, 447-449.

Joop Visser

was in 1997 wetenschappelijk directeur van het Centrum voor Bedrijfs geschiedenis van de Faculteit der Historische en Kunstwetenschappen van de Erasmus Universiteit Rotterdam

Beschaving is de missie van de universiteit

Bram Kempers Ivo Kuypers en Etienne Lemmens presenteerden een bruikbaar overzichtartikel, maar definitieve helderheid brachten ze niet.¹ Ze besloten hun stuk met de verzuchting: 'De rookwolken zijn nog niet opgetrokken.' Ook na de conferentie waarop over het onderwerp van gedachten werd gewisseld was die rook nog niet verdwenen.² Wel werd duidelijk dat functionarissen uit de praktijk sceptisch zijn over het huidige onderwijs. Hun boodschap was: 'Wij kunnen wat jullie niet kunnen leren.' De verschillen tussen het hoger beroeps- en het wetenschappelijk onderwijs kwamen niet erg uit de verf, de visie van staatssecretaris Nuis bleef vaag en de wensen van de instellingen waren divers.

Voor de vele studenten was het bepaald geen opwekkende dag. Ze zagen zich geconfronteerd met zelfverzekerde, geslaagde kunstmanagers van middelbare leeftijd en dolende sollicitanten van begin twintig. Ook de woorden van George Lawson, die een ideaalbeeld schetste van de topambtenaar als loyale generalist, gingen er bij hen niet in als Gods woord in een ouderling.

Zowel in het artikel als op het congres kwamen de universiteiten er bekaaid af. Ze werden op één hoop gegooid met de 'hybride pseudo-opleidingen' van het hbo, zoals Nuis ze waagde te noemen.³ De toelichting over de Universiteit Utrecht was weinig concreet; Hestia Bavelaar die op het congres over de opleidingen sprak bevestigde zo ongewild de scepsis over het universitair onderwijs.⁴

Velen laten zich uit over het hoger onderwijs, nog afgezien van de interne evaluaties en de rapporten van de visitatiecommissies. Ingrijpende reorganisaties veronderstellen serieuze bezinning op wat de universiteiten bereiken als schakel tussen de middelbare school en beroepspraktijk of postdoctorale opleiding. De studieduur is gereduceerd tot vier jaar; de Wet Modernisering Universitaire Bestuursorganisatie (MUB) is ingevoerd; er

worden steeds grotere faculteiten gevormd; de professionele decaan en raden van toezicht komen eraan; 'majors' en 'minors' worden ingevoerd; het onderwijs wordt steeds meer geëvalueerd; er is een cao afgesloten; aparte instituten voor onderwijs en onderzoek zien het licht. Deze ontwikkelingen reiken verder dan de problematiek van de opleidingen voor het kunstmanagement, ze maken de kwestie er des te interessanter op. Daarom zal ik dit betrekkelijk beperkte probleem hier in een breder kader bezien.

Vijf academische doelen

Ik bepleit dat het wetenschappelijk onderwijs vijf doelen nastreeft: bijbrengen van academische deugden, bevordering van liefde voor kunst en cultuur, overdragen van vakkennis met bijbehorende vaardigheden, aanscherpen van sociale intelligentie en tot bloei brengen van communicatief talent.

In deze oogmerken onderscheiden de alfa- en gammawetenschappen zich van de bètavakken. Geesteswetenschappen en natuurwetenschappen hebben ieder een eigen sociale en intellectuele legitimering. Wat betreft het hoger onderwijs op het terrein van cultuur, en de positie van vaardigheidstraining voor het (door niemand goed omschreven) vak 'management', is niemand gebaat bij een volledige beroepsopleiding in kunstmanagement. Onderwijs in goed bestuur en zijn geschiedenis verdient natuurlijk wel een plaats in het cursusaanbod. Studenten moeten bijvoorbeeld weten wat het Thorbecke-beginsel tegenwoordig inhoudt (onthouding bij de overheid zelf van een inhoudelijk oordeel), en wat Thorbecke zelf beoogde, namelijk beteugeling van de subsidiëring van eigentijdse kunst. Management zie ik vooral als vorm van sociale intelligentie, met enkele aspecten die liggen op het vlak van vakkennis, communicatief talent of een academische houding.

Academische deugden zijn nuttig

Bij de academische deugden gaat het om een attitude, om fascinatie voor de wetenschap en de wil intellectuele talenten tot bloei te brengen. Eigenzinnigheid is daarbij een groot goed, mits gevormd door het vermogen meningen te toetsen aan die van anderen. Inspireren tot nieuwsgierigheid, een manier van denken en enige eruditie zijn universitaire doelen op zichzelf. Een wetenschappelijke houding, niet afgaan op een gril maar op een doordacht oordeel, is weliswaar gebaseerd op het vermogen abstract te denken maar heeft allerlei concrete kenmerken die later nodig zijn voor het goed vervullen van een bestuurlijke functie.

Afgestudeerden moeten in staat zijn een samenhangende, empirisch onderbouwde verhandeling te schrijven; de weg weten in oude en moderne bibliografische hulpmiddelen (handgeschreven bibliotheekcatalogi, geavanceerde computerprogramma's); een wetenschappelijk doordachte voordracht kunnen houden; weten wat een bron is (boek, schilderij of opera); de mogelijkheden kennen die bibliotheek en archief bieden. Afgestudeerden kunnen goed argumenteren en zelfstandig vragen formuleren, ter beantwoording waarvan ze ter zake doende theorieën ter sprake brengen en gebruik maken van een brede intellectuele traditie (de Europese cultuurgeschiedenis). Ze kunnen kritisch lezen en luisteren, en uit complexe, zelfs chaotische informatie weten ze snel de kern te halen. Ze zijn doordrongen van de relevantie van verschillende disciplines en specialisaties, en beschikken over een algemene ontwikkeling die ook anderen stimuleert.

Het is nuttig, ook voor bestuur en management, dat de universiteit de studenten een historisch perspectief biedt en inzicht in de samenhang tussen cultuur en samenleving. Daarbij krijgen studenten oog voor het bestaan

van pluriformiteit: hogere en lagere cultuur en culturen van verschillende groepen mensen, naar klasse, etnische herkomst, geografische oorsprong, sekse, levensbeschouwing en natie.

Doctorandi zijn met andere woorden in staat allerhande kwesties in een degelijk theoretisch, methodisch en historisch kader te beschouwen, en hebben daarbij oog voor zorgvuldige bewijsvoering, elegante retoriek, precieze weergave van feiten - en voor de grenzen van zekerheid. Academische deugden maken deel uit van de academische moraal, waarin normen en waarden een rol spelen als onkreukbaarheid in bewijsvoering en eerlijkheid inzake onzekerheid. Jongeren die op een goede manier kennis maken met de academische cultuur, worden betere bestuurders en managers, in de kunstsector of elders, dan degenen die minder zijn gevormd door weloverwogen twijfel en wetenschappelijke integriteit.

Kennis verdiept interesse voor kunst

De universiteit stelt de afgestudeerden in staat hun kunstzinnige en culturele belangstelling te verdiepen. Daardoor wordt hun liefde voor kunst en cultuur (waaronder wetenschap) vergroot. Academische vorming moet zo geschieden dat zij het lees-, kijk- en luisterplezier niet bederft en een evenwicht vindt tussen emotionele belangstelling en zakelijke kennis. Belangstelling voor een gedicht of een toneelstuk is in aanleg intuïtief en emotioneel, zowel bij docenten als bij studenten. De interesse van studenten wordt verrijkt door meer kennis en beter begrip; meer en beter dan thuis en op school. Zo wordt hun artistieke onderscheidingsvermogen op de universiteit aangescherpt. Ze kunnen bijvoorbeeld een goed geïnformeerd, kritisch oordeel geven in de vorm van een recensie of opiniërende beschouwing.

Dit alles maakt de afgestudeerden geschikt voor beleidsfuncties. Ze hebben kennis van

vorm, inhoud en context van cultuuruitingen, inclusief kwesties van status, legitimering en distinctie. Ze weten de weg in de wereld van cultuur en media en zijn op de hoogte van het aanbod van culturele instellingen en, door stage of een praktijkgericht studieonderdeel, vertrouwd met enkele van deze instellingen.

In het accent op een academische houding en op vakken onderscheiden universiteiten zich van hogescholen, die vakken op andere wijze aanbieden en meer gericht zijn op vaardigheidstraining.

Universiteiten leveren een breed pakket aan specialisaties; zo leren studenten één of enkele disciplines kennen (en specialisaties daarbinnen). De kennis weten ze te plaatsen in een breder intellectueel verband. In het wetenschappelijk betoog maakt de student, en meer nog de afgestudeerde, als deskundige gebruik van die vakken. Met het opheffen van de vakgroepen krijgt vakken een minder primaire plaats in het curriculum maar essentieel blijft de mogelijkheid op ten minste één gebied gespecialiseerde kennis te vergaren, echter zo dat de afgestudeerde zich op verwante wijze kennis op andere terreinen kan eigen maken.

Manager is sociaal intelligent

Kuypers en Lemmens spreken over 'kunstmanager', evenals de meeste sprekers op de conferentie 'Kunst bedrijven'. Hun motto van Freud ('De theorie is goed en wel, maar de praktijk leert anders') bevestigt de kloof tussen theorie en praktijk. Ik denk dat zij de verkeerde vergelijking maken, namelijk tussen geslaagde topmanagers van middelbare leeftijd en een grote groep jongeren aan het begin van een ongewisse loopbaan. Ook onjuist is, parallel hieraan, de gemaakte tegenstelling tussen competente autodidacten en een jonge generatie die wordt geconfronteerd met voortgeschreden professionalisering.

Opleidingen vormen mensen die ook na het hoger onderwijs nog veel bij zullen leren, in de praktijk die de zittende bestuurders al achter de rug hebben.

Kuypers en Lemmens zeggen: 'Management is een zeer breed, welhaast onbegrensd begrip geworden.'⁵ Dit lijkt mij onjuist. Het houdt een verwarring in met een ander begrip, dat hier beter past, namelijk sociale intelligentie. De artistiek leider, de zakelijk leider en hun ondergeschikten kunnen alleen goed samenwerken als hun taken goed zijn afgebakend en als ze elk beschikken over voldoende sociale intelligentie. Dit houdt in dat ze de taak en de positie van de ander begrijpen en respecteren.

Sociale intelligentie speelt een cruciale rol in organisaties, groot of klein. Sociale intelligentie heeft bijna iedereen, maar de universiteit kan deze aanzienlijk aanscherpen. Inzicht in beleid is in bijna elke werkkring onontbeerlijk, daarom is les in het wel en wee van beleidssectoren en hun wording nuttig. Studenten moeten weten hoe organisaties in elkaar zitten en wat de verschillen zijn tussen bijvoorbeeld management en marketing. Een goede voorbereiding op de samenleving houdt ook in dat men weet heeft van de formele en informele regels die de overheid voorschrijft en in ere houdt. Het inzicht beperkt zich niet alleen tot de non-profit sector maar geldt ook de profit sector: het bedrijfsleven als afnemer van cultuur (sponsor) en als producent van cultuur (uitgeverij, reclamebureau of tv-producent).

Studenten wordt geleerd een beleidsnotitie te schrijven. Ze zijn in staat onderzoek naar organisaties, beleid of marketing kritisch te beoordelen en nota's te doorgronden op hun bruikbaarheid én onbruikbaarheid. Ze weten wat haalbaar is en kunnen daardoor doordachte adviezen maken die ze ook met verve weten te presenteren.

De vaardige en communicatieve student

Training van *vaardigheden* is niet de primaire taak van de universiteit, maar het bijbrengen van basisvaardigheden hoort er wel bij. De universiteit benadert onderwerpen als management, beleid, communicatie en marketing op een wetenschappelijke manier, maakt studenten ermee vertrouwd en wijst hun op modieuze pretenties van allerlei nieuwe vakken. Inzicht berust op feitenkennis, het analytisch vermogen om problemen te begrijpen en het organisatorische besef om ideeën te vertalen in procedures en handelingen. Daarom hebben studenten baat bij een intellectuele major en een minor die meer praktisch van aard is en desnoods modieus mag zijn: management, marketing, public relations en wat dies meer zij.

Vermogen tot communiceren draagt bij aan de andere vier doelen die de universiteit behoort na te streven. Mondelinge en schriftelijke uitdrukkingsvaardigheden zijn bij middelbare scholieren reeds aanwezig maar worden in het hoger onderwijs verder ontwikkeld. Studenten leren het wetenschappelijk discours beheersen: mondeling en schriftelijk verslag doen van zelfstandig onderzoek op basis van literatuur, observaties en gesprekken.

Afgestudeerden kunnen omgaan met moderne communicatiemediën, met computers, bibliografische systemen en andere gegevensbestanden. Ze lichten hun bevindingen op beschaafde manier toe en overtuigen, na overleg, anderen. De wetenschappelijke tekst en discussie daarover is één vorm van communicatie waarmee studenten vertrouwd raken. Ze weten dat er verschillende ideeën bestaan over 'wetenschap', ze kennen de historische ontwikkeling in andere kennisvormen, waaronder religie, en zijn op de hoogte van verschillen met bijvoorbeeld literatuur en journalistiek.

Academische inspiratie, ook in vier jaar

De student kan een of meer van deze vijf aspecten accentueren en zo een studie volgen die varieert van een op vaardigheden gerichte opleiding tot meer op specifieke kennis of brede eruditie gerichte studies. In het eerste geval ligt een hbo-opleiding voor de hand. Om de opties voor studenten te vergroten moeten universiteiten en hogescholen meer samenwerken dan ze nu doen. Uitwisseling van studieonderdelen tussen instellingen is gewenst. Voor verdere specialisatie zijn postdoctorale opleidingen meer geschikt dan onderwijs in de eerste fase.

Om de aansluiting bij de fluctuerende beroepspraktijk te verbeteren zijn, zoals Kuypers en Lemmens terecht aanvoeren, stages en gastdocentschappen adequaat. Ook is het goed om meer postdoctoraal onderwijs aan te bieden, bijvoorbeeld bedrijfskunde toegespitst op de cultuursector. Essentieel is een breed aanbod van majors en minors, in alle kunst disciplines, gedragen door deugdelijke intellectuele tradities en met specialisatiemogelijkheden die aansluiten op de huidige beroepspraktijk. Naast gevestigde vakken als kunstgeschiedenis of muziekwetenschap moet het onderwijsaanbod tegemoet komen aan de veranderde eisen van de tijd, zoals in culturele studies, documentaire informatiewetenschap of archiefwetenschap.

Alert op verandering, maar gevoed door sceptis die wortelt in een eeuwenoude intellectuele traditie - daar gaat het om (ook bij de discussie over het hier geschetste ideaal). Plezier in gedisciplineerd nadenken zal zijn nut bewijzen wanneer de ouderwetse intellectuele waarden worden overgedragen in de gemoderniseerde wereld van de wetenschap. De universiteit behoort voor alles een klassieke standaard hoog te houden. Ze moet academische inspiratie cultiveren, getemd door het besef van wat in

Bram Kempers

was in 1997 hoogleraar kunstsociologie aan de Universiteit van Amsterdam

vier cruciale levensjaren valt te leren. Zo blijft ze trouw aan het ideaal van de *uomo universale*.

Noten

1. Ze bevelen met klem de 'meervoudige persoonlijkheid' aan. Dit berust op een misverstand, lijkt me, want dat is een begrip uit de psychiatrie, zeer omstrede ook, dat bovendien wordt gebruikt door advocaten om zware criminelen strafvermindering te bezorgen.
2. 'Kunst bedrijven', op 12 september jl. in de Stadschouwburg te Amsterdam, georganiseerd door het Theaterfestival en de Boekmanstichting.
3. Nuis, A. (1997) *Brief aan de Tweede Kamer*, van 12 mei.
4. Overigens laat het VNO-NCW-opinieblad *Forum* van 4 september een heel ander geluid horen. Een onderzoek naar de mening van zestig Nederlandse ondernemingen over de kwaliteit van de afgestudeerden leverde de Universiteit van Amsterdam een 6,8 op. Dit is weliswaar de elfde plaats van de veertien, maar de studies taal-, cultuur-, gedrags- en maatschappijwetenschappen van die universiteit stonden op nummer één, met een 7,4.
5. Kuypers, Y. en Lemmens, E. (1997) 'De manager van de muze: notities bij de discussie over kunstmanagement-opleidingen en kunstbedrijven.' In: *Boekmancahier*, september, p. 275.

Bibliografische gegevens

Kempers, B. (1997) 'Beschaving is de missie van de universiteiten'. In: *Boekmancahier*, jrg. 9, nr. 34, 449-453.

Beschaving is de missie van Bram

Bart Hofstede Bram Kempers, hoogleraar kunstsociologie te Amsterdam, vertelt ons dat universiteiten hun studenten een beschaafde en wetenschappelijke attitude bijbrengen, liefde voor Kunst en Cultuur kweken, en dat ze hun kennis, vaardigheden, 'sociale intelligentie' en communicatief talent aanleren.

Waarom schrijft Kempers dat eigenlijk? Omdat in een heel ander stuk over managementopleidingen - van Kuypers en Lemmens - de universiteit nauwelijks in gunstige zin wordt genoemd. De beroepsopleidingen komen er trouwens ook wat bekaaid af. Toch trekt Kempers vol vuur en passie ten strijde om zijn universiteit te verdedigen en op de vele onjuistheden van de auteurs te wijzen. Er mogen dan misschien geen goede managementopleidingen bestaan, aldus Kempers, er zijn wel universiteiten, en die zijn een uitstekende springplank naar een managementcarrière, vanwege die vijf doelstellingen.

Een verbazingwekkend verhaal, dat mij nauwelijks aan de realiteit deed denken. Ik dacht zelf dat universiteiten in werkelijkheid drie doelstellingen hebben, die in de dagelijkse praktijk van het onderwijs met moeite te realiseren zijn. Is het niet een eerste eis dat universitair onderwijs studenten kritisch maakt? Zou het ze niet moeten voorzien van een instinct dat de belangenstructuur kan ontmaskeren achter wetenschappelijke en andere teksten, politieke vertogen, populaire denkbeelden en reclamepraatjes, en dat studenten maatschappelijk weerbaarder maakt?

Ten tweede: als universitair onderwijs studenten kennis bijbrengt, gaat het dan niet vooral om het vermogen die kennis zelfstandig te actualiseren, en om het besef dat dit nodig is? En gaat het bij academische vaardigheden niet uitsluitend om het produceren van teksten op grond van die kennis, schriftelijk en monde-

ling? Academici weten dat wanneer kennis macht is, woorden wapens zijn.

Moet het universitair onderwijs studenten niet, ten derde, een minimaal ethisch besef bijbrengen, in plaats van een esthetisch gevoel? Zodat studenten beseffen dat plagiaat niet mag, en dat als je wat vindt, je dat met serieuze argumenten moet kunnen adstrueren in plaats van met de vuist op tafel te slaan, en dat je moet leren voetnoten te maken. Dát zou je beschaving kunnen noemen.

En dat met droge ogen

Het moet door de MUB komen, de nieuwe wet die de universitaire democratie inperkt, dat Kempers een universiteit schetst met als voornaamste missie de disciplineren van haar studenten. Het curieuze van Kempers' cri du coeur is dat de universiteit die hij beschrijft niet alleen een duf, onwenselijk en tamelijk reactionair instituut is, zij zou door haar gezwollen pretenties niet kunnen bestaan.

Waarom zou een universiteit liefde voor 'een schilderij, opera, toneelstuk of boek' moeten aankweken, en niet voor film, rock-'n-roll en de eredivisie? Zijn die niet beschaafd?

Hoe moet een universiteit 'sociale intelligentie' bevorderen wanneer dit in de eigen organisatie vaak zo node gemist wordt? Of bestaat 'de universitaire bureaucratie' niet meer, de meest gebruikte en altijd overtuigende verklaring voor allerlei verdragingsstactieken en organisatorische horrorverhalen? Academici zijn berucht om de hardnekkigheid waarmee ze zich aan management weten te onttrekken, niet in de laatste plaats dankzij hun befaamde 'eigenzinnigheid'.

En hoe zou een universiteit communicatief talent moeten bijbrengen? Het beeld van studenten die 'hun bevindingen op beschaafde manier toelichten en anderen, na overleg, overtuigen' herinnert meer aan geschriften uit de jaren dertig dan aan de realiteit van moderne

universiteiten. Hoeveel briljante academici lopen er niet rond met minimale communicatieve vermogens, terwijl allerlei laaggeschoolden de massa's juichend op de been krijgen?

Hoe kun je, ten slotte, met droge ogen beweren dat universiteiten het ideaal van de Universele Mens aanhangen wanneer de werkelijkheid is dat ze studies vervangen door gespecialiseerde, interdisciplinaire opleidingen, waarin studenten een mix van inleidende vakken krijgen. Naarmate ze vorderen zie je studenten steeds meer verlangen naar óf de confrontatie met de praktijk, óf naar een verdieping in de klassieken van hun basisvakken - economie, sociologie, psychologie, recht, wijsbegeerte. Ze willen meer dan alleen toepassingen van die vakken op communicatie, toerisme, kunst, gezondheidszorg, film, vrije tijd.

De academie en de elite

Overigens heb ik zelf ook gestudeerd en noem ik mij tegenwoordig socioloog. Iemand dus die, 'met behulp van elegante retoriek', 'doordachte adviezen uitbrengt', iemand die 'goed kan argumenteren en zelfstandig vragen kan formuleren', daarbij gebruik makend van 'ter zake doende theorieën'. Zo besef ik hoezeer het (hoger) onderwijs bijdraagt aan het bestendigen van de maatschappelijke ongelijkheid. Ook ken ik de dwang van onderwijs als voorwaarde voor maatschappelijk succes - zelfs schoorsteenvegers, uitsmijters en kunstmanagers worden onderworpen aan de screening die 'onderwijs' heet, willen ze kans op werk maken. Natuurlijk weet ik dat het ouderlijk milieu sterk samenhangt met het schoolsucces, ook op universiteiten, en dat, in samenhang daarmee, kennis van Kunst en Cultuur een distinctie- of zelfs een machtsmiddel is. De theorieën over het beschavingsoffensief tenslotte zijn ook voor mij

Bart Hofstede

socioloog, schreef in 1997 aan de Erasmus Universiteit Rotterdam een proefschrift over de Nederlandse filmwereld en ontwikkelt onderwijsprojecten.

goede bekenden en ik weet hoezeer 'beschaving' altijd een argument van elites is om hun positie ten opzichte van lagere klassen te bestendigen.

Beschaving mag de missie van Kempers zijn, de universiteiten zijn daar niet voor bedoeld. De universiteiten dienen studenten kennis, kritische zin en ethisch besef bij te brengen, in willekeurige volgorde. Wellicht dat de academie goede managers oplevert. Al ben ik geneigd met Kuypers en Lemmens te vermoeden dat iedere opleiding per definitie ten hoogste 'managers in spe' aflevert. Of het wetenschappelijk onderwijs dat beter doet dan de beroepsopleidingen, zoals Kempers suggereert, zou empirisch onderzocht moeten en kunnen worden. De beschavende universiteit die hij in zijn feestrede beschrijft, die bestaat in ieder geval niet. Gelukkig maar.

Bibliografische gegevens

Hofstede, B. (1997) 'Beschaving is de missie van Bram'. In: *Boekmancahier*, jrg. 9, nr. 34, 454-455.